Aki Kangasharju, Tero Kuusi ja Markku Lehmus, ETLA 2.5.2022

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023—2026

Eduskunnan talousvaliokunnalle aiheesta VNS 2/2022 vp

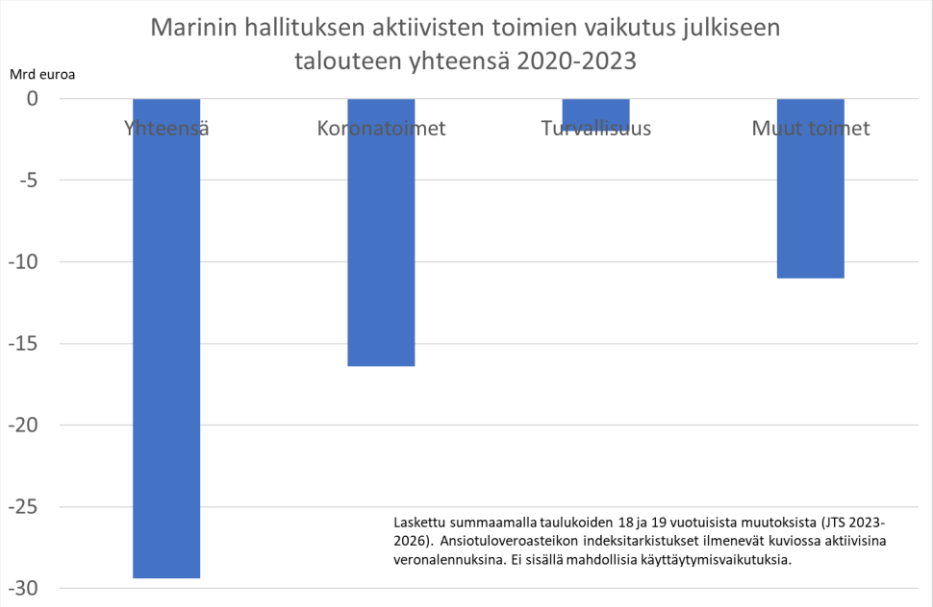
Vaalikauden viimeinen julkisen talouden suunnitelma ja valtiontalouden kehys ennemminkin viimeistelee kuluneen vaalikauden finanssipoliittisen linjan kuin tarjoaa varsinaista näkymä tulevaisuuteen. Vuoden päästä rakennettava uusi hallitus valitsee itselleen oman linjansa.

Viimeisestä kehyksestä voidaan kuitenkin katsoa näkymää tulevaan sikäli, että se kertoo minkälaisen perinnön nykyinen hallitus seuraajalleen jättää. Onko pitkän aikavälin tavoitteita saavutettu ja mitä muutoksia niiden saavuttaminen uudelta hallitukselta edellyttää?

Erilaiset akuutit kriisit osoittavat, kuinka tärkeää Suomen kaltaisen pienen, ulkoisille sokeille alttiin ja kestävyysvajeesta kärsivän talouden on pyrkiä hillitsemään julkisen talouden velkaantumista ja kerryttää liikkumavaraa finanssipolitiikkaan. Sopeuttamismahdollisuuksia tulee etsiä aina, kun se on mahdollista ja erityisesti sieltä kohtaa julkista taloutta, missä akuutit kriisit tuntuvat vähiten.

Suomen hallitus on edellisen kerran pystynyt aktiivisilla toimilla vähentämään velkaantumista Kataisen hallituksen aikana. Silloin kohennettiin julkista taloutta aktiivisin päätöksin (ilman käyttäytymisvaikutuksia laskettuna) yhteensä 11 miljardilla eurolla hallituskauden vuodet yhteen laskettuna (lähteenä Julkisen talouden suunnitelmat). Sopeutuksesta 2 miljardia euroa tehtiin menosäästöillä, ja verotusta puolestaan kiristettiin lähes 9 miljardia euroa. Sipilän hallitus jatkoi säästölinjaa 6 miljardin menosopeutuksella, mutta akuutin kilpailukykyongelman ratkaisemiseksi ja siihen liittyvän kilpailukykysopimuksen aikaan saamiseksi alensi verotusta saman verran. Siksi kokonaisuutena aktiivisten toimien vaikutus velkaantumiseen jäi olemattomaksi.

Marinin hallituksen pitkän tähtäimen politiikkaan on merkittävästi vaikuttanut korona-pandemia ja turvallisuustilanteen heikkeneminen. Kaikkiaan hallituksen toimet ovat lisänneet velkaantumista lähes 30 miljardilla eurolla, josta korona- ja turvallisuuspolitiikka kattaa 18 miljardia euroa. Sen verran hallituksen aktiiviset päätökset ovat lisänneet julkisia menoja enemmän kuin tuloja vuodet yhteen laskettuna (kuvio 1).

Kuvio 1. Julkisen talouden tuloja ja menoja koskevat päätökset julkiseen talouteen kumulatiivisesti vuodesta 2019 vuoteen 2023.

Marinin hallituksen menoelvytys on ollut paikallaan korona- ja turvallisuuskriisin vuoksi, mutta kokonaiskuva peittää alleen muun menolinjan löperyyden. Pitkän aikavälin kannalta on olennaisempaa tarkastella akuuttien tarpeiden ulkopuolisten päätösten vaikutusta julkiseen talouteen.

Hallitus on lisännyt hallituskauden aikana aktiivisin toimin julkisen talouden velkaantumista korona- ja turvallisuustoimien lisäksi yhteensä (vuodet yhteen laskien) 11 miljardilla eurolla. Tätä politiikkaa ei voi pitää vastuullisena ottaen huomioon vanhat ongelmat, onhan ikääntymisestä johtuva kestävyysvaje arvioitu Julkisen talouden suunnitelmassa 7 miljardin euron suuruiseksi. Myös talouden heikko tuottavuuskasvu, matala työllisyysaste, julkisen talouden rakenteellinen (normaalissakin suhdannetilanteessa syntyvästä) alijäämä, kasvaneet valtion takaus- ja muut vastuut ja kriisien yleistyminen edellyttäisivät päinvastaista politiikkaa eli finanssipoliittisen liikkumavaran kasvattamista.

Linjaa ei haluta muuttaa, vaikka Julkisen talouden suunnitelman mukaan julkisen talouden rakenteellinen (suhdannevaihtelun vaikutuksista puhdistettu) alijäämä kääntyy selvään kasvuun 2020-luvun puolessa välissä ja velkasuhde nousee jo paljon julkisia panostuksia vaatinutta koronavuottakin korkeammaksi 69,9 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen vuonna 2026.

Etlan Kevään Suhdanteen antama kuva on samansuuntainen, sillä Etla ennustaa julkisen velan bkt-suhteen jäävän nykytasolleen vuosiksi 2022 – 2024. Julkinen talous pysyy myös selvästi alijäämäisenä aina vuoteen 2024 asti, vaikka alijäämä hieman pieneneekin nykytasoltaan. Kevään Suhdanne myös osoittaa, että pienikin poikkeama perusennusteesta alaspäin, ts. pienikin toteutunut ennusteriski kääntäisi julkisen velan bkt-suhteen nopeasti kasvu-uralle jo tulevana ja sitä seuraavana vuotena.

Talouspolitiikan linja konkretisoituu työllisyyspolitiikassa. Julkisen talouden suunnitelmassa korostetaan hallituksen bruttomääräisiä toimia työllisyyden parantamiseksi ja työllisyysastetavoitteen saavuttamiseksi. Tavoitteet on asetettu tarkoitushakuisesti. Työllisyysaste voi nousta tavoitteeseen hallituksen toimista huolimatta, jos suhdannetilanne on suotuista.

Työllisyystoimille puolestaan ei aseteta selkeästi julkista taloutta parantavaa tavoitetta vaan annetaan ymmärtää, että työllisyys automaattisesti parantaa julkista taloutta. Todellisuudessa onkin käynyt niin, että hallitus on parantanut työllisyystoimillaan julkista taloutta vain 300 miljoonalla eurolla (lähteinä VM:n ja VTV:n laskelmat), mikä on kestävyysvajeeseen ja vielä viime vuonna hallituksen kestävyystiekartassa todettuun tarpeeseen

nähden täysin riittämätön. Julkisen talouden suunnitelmassa todetaan kestävyysvajeen olevan noin 7 miljardia euroa vuoden 2026 tasossa.

Muitakaan taloutta vahvistavia toimia ei juuri ole, sillä suuri sote-uudistuskin maksa enemmän kuin säästää ilman tulevaisuudessa ehkä tehtäviä korjaavia toimia. Aidot ratkaisut terveydenhuollon ongelmiin mm. vaikuttavuuden ja tuottavuuden lisäämisen, budjettikurin vahvistamisen, ja kansainvälisen työvoiman hankinnan ja ulkoistamisen kautta puuttuvat. Yleisemmin julkisissa menoissa painopiste on tuottavien investointien sijasta kulutuksessa. Inflaation kiihtyessä valtion roolin tulisi vähentyä ja sen painopisteen pitäisi siirtyä elvytyksestä rakenteiden korjaamiseen. Tämä julkisen talouden suunnitelma ei sellaista näkymää tarjoa.